

1. Wprowadzenie 1

- 1.1. Co zawiera podręcznik zawodowy? 1
- 1.2. Opiekun medyczny – charakterystyka zawodu 2
- 1.3. Kompetencje zawodowe 5
- Zadania sprawdzające 8

2. Bezpieczeństwo i higiena pracy 9

- 2.1. Prawne uwarunkowania bezpieczeństwa i higiena pracy w Polsce 10
 - 2.2.1. Nadzór państwowy nad przestrzeganiem zasad BHP 10
- 2.2. Podstawowe zasady BHP 12
- 2.3. Obowiązki i prawa pracownika 13
 - 2.3.1. Obowiązki pracownika 13
 - 2.3.2. Prawa pracownika 14
- 2.4. Warunki bezpieczeństwa i higieny pracy w zawodzie opiekuna medycznego 15
 - 2.4.1. Przestrzeń pielęgnacyjna jako warunek bezpieczeństwa i ergonomii pracy 16
 - 2.4.2. Podnoszenie i przemieszczanie pacjentów – ryzyko zawodowe i jego ocena z uwzględnieniem poziomu samodzielności pacjentów, zasady postępowania 27
 - 2.4.3. Sprzęt wspomagający podnoszenie i przemieszczanie pacjentów 35
 - 2.4.4. Sprzęt wspomagający w pielęgnacji pacjenta leżącego 51
 - 2.4.5. Zapobieganie zakażeniom 67
 - Zadania sprawdzające 91

3. Etyka zawodu opiekuna medycznego – Agnieszka Smrokowska-Reichmann 93

- 3.1. Czym jest etyka? 93
- 3.2. Etyka zawodu a działania opiekuna medycznego 94
- 3.3. Zasady etyczne opiekuna medycznego 95
- 3.4. Dylematy etyczne 96
- 3.5. Refleksja etyczna w rozwiązywaniu dylematów zawodowych 97
- 3.6. Antystandardy etyczne 98
- 3.7. Postać opiekuna społecznego a etyka zawodu opiekuna medycznego 99
- 3.8. Znaczenie refleksji etycznej w zawodzie opiekuna 101
- Zadania sprawdzające 102

4. System ochrony zdrowia i pomocy społecznej 103

- 4.1. System ochrony zdrowia – cele i obszary oddziaływania 106
 - 4.1.1. Zdrowie publiczne 107
 - 4.1.2. Zdrowie i jego promocja 110
 - 4.1.3. Podmioty lecznicze i rynek usług medycznych w Polsce 112
 - 4.1.4. Prawa pacjenta 120
- 4.2. System pomocy społecznej 121
 - 4.2.1. Domy pomocy społecznej 123
 - 4.2.2. Dzielne domy pomocy 124
 - 4.2.3. Środowiskowe domy samopomocy 126
 - 4.2.4. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze 128
 - Zadania sprawdzające 131

5. Standard usług zdrowotnych, medycznych i opiekuńczych 133

- 5.1. Normalizacja i standaryzacja – informacje ogólne 134
 - 5.1.1. Norma 134
 - 5.1.2. Standard 136
- 5.2. Standardy usług opiekuńczych – zawody opiekuńcze w Polsce 138
 - 5.2.1. Osoba niesamodzielna a usługi opiekuńcze 141

- 5.3. Standardy zawodowe opiekuna medycznego 143
 - 5.3.1. Tworzenie opiekuńczych standardów zawodowych - schemat i opisywanie 143
 - 5.3.2. Potrzeby życiowe osoby niesamodzielnej jako przedmiot opieki 152
 - 5.3.3. Pielęgniarskie teorie pielęgnowania - tezy kluczowe dla koncepcji opieki opiekuna medycznego 161
 - 5.3.4. Koncepcja opieki kompensacyjnej 172
 - Zadania sprawdzające 190

6. Budowa i funkcjonowanie organizmu człowieka 191

- 6.1. Budowa organizmu człowieka - informacje podstawowe 192
- 6.2. Funkcjonowanie i jakość życia 197
 - 6.2.1. Funkcje organizmu człowieka - informacje kluczowe 198
 - 6.2.2. Funkcje psychiczne 199
 - 6.2.3. Funkcje narządów zmysłów i odczuwania bólu 202
 - 6.2.4. Funkcje głosu i mowy 204
 - 6.2.5. Funkcje układu krążenia, krwiotwórczego, odpornościowego i oddechowego 204
 - 6.2.6. Funkcje układu trawiennego, wewnątrzwydzielniczego i funkcje związane z metabolizmem 207
 - 6.2.7. Funkcje układu moczowego 209
 - 6.2.8. Funkcje nerwowo-mięśniowo-szkieletowe i funkcje związane z ruchem 210
 - 6.2.9. Funkcje skóry i przydatków skóry 213
- 6.3. Niepełnosprawność 214
- 6.4. Niesamodzielność 218
- 6.5. Starość 219
- 6.6. Funkcjonowanie organizmu człowieka - ocena podstawowych parametrów życiowych 222
 - 6.6.1. Tętno 222
 - 6.6.2. Temperatura ciała 223
 - 6.6.3. Oddech 224
 - 6.6.4. Ciśnienie krwi 224
- 6.7. Pierwsza pomoc w stanach zagrożenia zdrowia i życia 225
- Zadania sprawdzające 231

7. Komunikowanie się w procesie opieki - Agnieszka Smrokowska-Reichmann 233

- 7.1. Komunikacja międzyludzka 234
- 7.2. Rozumienie i komunikowanie się, kontakty interpersonalne 235
- 7.3. Komunikacja z pacjentem niesamodzielnym - chory po udarze mózgu 236
 - 7.3.1. Afazja 236
 - 7.3.2. Zespół zaniedbywania połowicznego 237
 - 7.3.3. Utrudniona komunikacja z pacjentem 237
 - 7.3.4. Przykładowe sytuacje problemowe 238
 - 7.3.5. Zasady skutecznego komunikowania się z pacjentem po udarze mózgu 239
- 7.4. Komunikacja z pacjentem niesamodzielnym - pacjent z otępieniem 241
 - 7.4.1. Problemy opieki nad seniorem z otępieniem 241
 - 7.4.2. Wrażliwość na specyficzną sytuację pacjenta z otępieniem 242
 - 7.4.3. Zachowania komunikacyjne seniora i opiekuna 243
 - 7.4.4. Zasady ułatwiające komunikację z pacjentem z chorobą otępienną 245
- 7.5. Komunikacja z pacjentem agresywnym 247
 - 7.5.1. Problematiczne grupy podopiecznych 247
 - 7.5.2. Zachowania agresywne seniora 247
 - 7.5.3. Przyczyny agresji seniora 248

seniorem 249	7.5.4. Wskazówki praktyczne w postępowaniu z agresywnym	
	7.5.5. Pacjenci z zaburzeniami zdrowia psychicznego 251	
psychicznego 252	7.5.6. Anatomia agresji u pacjenta z zaburzeniami zdrowia	
	7.5.7. Komunikacja jako deeskalacja zachowań agresywnych 253	
	7.5.8. Nie być ofiarą 254	
	7.5.9. Przymus bezpośredni 255	
Parkinsona 257	7.6. Komunikacja z pacjentem niesamodzielnym – pacjent z chorobą	
Parkinsona 257	7.6.1. Problemy w komunikowaniu się z pacjentem z chorobą	
	7.6.2. Cierpliwość opiekuna 259	
	7.6.3. Rozmowa z pacjentem – konsekwencja i prostota 259	
	7.6.4. Komunikacja z milczącym pacjentem 261	
wegetatywnym i w śpiączce 262	7.7. Komunikacja z pacjentem bez kontaktu – pacjent w stanie	
	7.7.1. Kompetencje przedwerbalne i pozawerbalne 262	
	7.7.2. Stymulacja bazalna 263	
	7.7.3. Dotknięcie inicjujące w stymulacji bazalnej 264	
	7.7.4. Możliwości dialogu przez bodźce 264	
całkowicie unieruchomionych – Elżbieta Szwalkiewicz 268	7.7.5. Komunikacja alternatywna dla osób niemówiących i	
Zadania sprawdzające 271		

8. Dokumentowanie procesu opieki 273

	8.1. Dokumentacja medyczna 274
	8.1.1. Obowiązek tajemnicy służbowej 275
	8.2. Dokumentowanie postępowania zawodowego opiekuna medycznego 276
	8.3. Wzory dokumentacji i instrukcje wypełniania 277
	8.3.1. Wywiad opiekuna medycznego 278
	8.3.2. Diagnoza potrzeb 279
	8.3.3. Plan pielęgnowania i opieki 281
Zadania sprawdzające 289	

9. Rozpoznawanie problemów pacjentów niesamodzielnych w zakresie mobilności i zaspokajanie ich potrzeb 291

pozycji ciała w łóżku – Elżbieta Szwalkiewicz, Miłosz Asmann 295	9.1. Osoba niezdolna do samodzielnego poruszania się – zmiana
	9.1.1. Odwracanie pacjenta na boki 295
	9.1.2. Stabilizowanie pozycji pacjenta leżącego na boku 299
	9.1.3. Układanie osoby po udarze na plecach 300
	9.1.4. Przemieszczanie do boku łóżka 301
	9.1.5. Przemieszczanie w dół i w górę łóżka 302
	9.1.6. Sadzanie pacjenta w łóżku 304
	9.1.7. Sadzanie pacjenta na brzegu łóżka 305
pozycji leżącej 307	9.1.8. Sadzanie pacjenta na brzegu łóżka bezpośrednio z
	9.1.9. Asekuracja pacjenta w trakcie samodzielnego siadania
z pozycji leżącej 308	
– Elżbieta Szwalkiewicz, Miłosz Asmann 309	9.2. Osoba z upośledzoną funkcją ruchu – przemieszczanie poza łóżko
	9.2.1. Pacjent niesamodzielny – przemieszczanie ręczne,
transfer łóżko-wózek 309	
inwalidzkim 314	9.2.2. Prawidłowa pozycja pacjenta po udarze na wózku
	9.3. Osoba z niedowładem kończyn – podnoszenie i przemieszczanie z
użyciem podnośników 315	
	9.3.1. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośnika
nosidłowego 315	

9.3.2. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośnika-pionizatora	323
9.3.3. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośników noszowych	326
9.3.4. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośników przywannowych	327
9.3.5. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośników krzesełkowych	329
9.3.6. Technika podnoszenia z zastosowaniem podnośników wewnątrzwnnowych	330
9.4. Osoba z niedowładem kończyn – stosowanie sprzętu do ślizgowego przemieszczania (łatwoślizgów)	331
9.4.1. Przemieszczanie na podkładkach ślizgowych	331
9.4.2. Przemieszczanie na podkładach ślizgowych	334
9.4.3. Przemieszczanie na matach ślizgowych	336
9.4.4. Przemieszczanie na materacach ślizgowych	336
9.5. Przemieszczanie pacjentów na wózkach inwalidzkich	339
9.5.1. Technika używania wózka inwalidzkiego	339
9.5.2. Pokonywanie schodów na wózku inwalidzkim – schodołazy	342
9.5.3. Stosowanie nakładek naprogowych, szyn i ramp podjazdowych	344
9.6. Pacjent z upośledzeniem funkcji ruchu w stopniu umiarkowanym – stosowanie sprzętu wspomagającego samodzielne chodzenie	345
9.6.1. Stosowanie podpórek	345
9.6.2. Stosowanie balkoników i chodzików	346
9.7. Osoba z zaburzeniem równowagi – asekurowanie pacjenta w trakcie chodzenia, zabezpieczanie w trakcie upadku i podnoszenie po upadku	349
9.7.1. Asekuracja	349
9.7.2. Technika zabezpieczania pacjenta w trakcie upadku	350
9.7.3. Podnoszenie pacjenta po upadku	351
Zadania sprawdzające	355

10. Zapobieganie skutkom długotrwałego unieruchomienia i postępowanie opiekuna w przypadku ich wystąpienia 357

10.1. Pacjenci długotrwanie unieruchomieni – informacje kluczowe dla procesu opieki	357
10.1.1. Podstawowe zasady opieki	358
10.1.2. Fizyczne, psychiczne i społeczne następstwa długotrwałego unieruchomienia	359
10.2. Odleżyny – zapobieganie i pielęgnowanie pacjenta z odleżynami	359
10.2.1. Jak dochodzi do powstania odleżyny – informacje kluczowe w profilaktyce	360
10.2.2. Ocena ryzyka i zapobieganie odleżynom – podstawowe zasady postępowania	362
10.2.3. Prawidłowe pozycjonowanie pacjenta leżącego	365
10.2.4. Rodzaje odleżyn	369
10.2.5. Rola opiekuna medycznego w procesie leczenia odleżyn	371
10.3. Zapobieganie skutkom długotrwałego unieruchomienia w układzie kostno-stawowym i mięśniowym – zadania opiekuna medycznego	372
10.3.1. Profilaktyczne pozycjonowanie osoby leżącej z zastosowaniem pozycjonerów piankowych	372
10.3.2. Profilaktyczne odciążanie ciała w pozycji siedzącej	376
10.4. Zapobieganie zakrzepowemu zapaleniu żył – zadania opiekuna	378
10.4.1. Zadania opiekuna w zakresie profilaktyki zakrzepowego zapalenia żył	378
10.5. Zapobieganie zapaleniom płuc u pacjentów leżących	380

- 10.5.1. Wpływ pozycji leżenia na funkcję oddychania 381
- Zadania sprawdzające 382

11. Rozpoznawanie problemów pacjentów niesamodzielnych w zakresie odżywiania i zaspokajanie ich potrzeb 383

- 11.1. Skutki odwodnienia i niedożywienia 383
 - 11.1.1. Skutki odwodnienia organizmu 383
 - 11.1.2. Bilans wodny 384
 - 11.1.3. Skutki niedożywienia organizmu 384
 - 11.1.4. Ocena stanu odżywienia wskaźnikiem BMI 386
 - 11.1.5. Zapotrzebowanie na pokarm i płyny u pacjentów z upośledzoną funkcją ruchu z uwzględnieniem wieku i powikłań odleżynowych 388
- 11.2. Podstawowe zasady zdrowego żywienia 389
 - 11.2.1. Piramida Zdrowego Żywienia i Aktywności Fizycznej 389
 - 11.2.2. Błonnik i jego znaczenie 392
- 11.3. Postępowanie opiekuna w przypadku zaburzeń ze strony układu pokarmowego 394
 - 11.3.1. Niestrawność 394
 - 11.3.2. Wzdęcia 394
 - 11.3.3. Zgaga 395
 - 11.3.4. Biegunka 395
 - 11.3.5. Zaparcia 396
- 11.4. Udzielanie pomocy w odżywianiu 397
 - 11.4.1. Pomoc pacjentom niesamodzielnym w spożywaniu posiłków 397
 - 11.4.2. Udział opiekuna w karmieniu przez zgłębnik i przetoki odżywcze 400
 - Zadania sprawdzające 406

12. Rozpoznawanie problemów pacjentów niesamodzielnych w zakresie wydalania i zaspokajanie ich potrzeb 407

- 12.1. Pacjent niesamodzielny z nietrzymaniem moczu – rola i zadania opiekuna w monitorowaniu wydalania moczu przez pacjentów niesamodzielnych 408
 - 12.1.1. Kluczowe dla procesu opieki informacje o funkcjonowaniu osoby z nietrzymaniem moczu 409
 - 12.1.2. Zadania opiekuna w diagnozowaniu pacjenta z NTM 410
- 12.2. Zabezpieczenie pacjenta przed skutkami nietrzymania moczu 413
 - 12.2.1. Trening kontroli mikcji 414
 - 12.2.2. Stosowanie produktów chłonnych 417
 - 12.2.3. Stosowanie zestawów do zbiórki moczu 429
- 12.3. Higiena intymna pacjenta z cewnikiem założonym do pęcherza moczowego 432
- 12.4. Urządzenia wspomagające korzystanie z toalety 435
 - 12.4.1. Korzystanie z sedesu przez osobę niepełnosprawną 435
 - 12.4.2. Korzystanie z mobilnego sedesu 436
 - 12.4.3. Korzystanie z toalety przez osoby unieruchomione za pomocą podnośników 437
- 12.5. Pacjent niesamodzielny z zaburzeniami w wydalaniu stolca – rola i zadania opiekuna 438
 - 12.5.1. Defekacja 438
 - 12.5.2. Nietrzymanie stolca – zabezpieczanie produktami chłonnymi 440
 - 12.5.3. Sprzęt medyczny stosowany w zaburzeniach wydalania 442
- 12.6. Opieka nad pacjentem z wyłonią stomią 447
 - 12.6.1. Funkcje i rodzaje sprzętu stomijnego 449

- 12.6.2. Dopasowywanie sprzętu stomijnego 450
- 12.6.3. Stosowanie wyrobów w systemie jednoczęściowym do zaopatrzenia stomii niepowikłanej 451
- 12.6.4. Stosowanie wyrobów w systemie dwuczęściowym do zaopatrzenia stomii niepowikłanej 455
- 12.6.5. Irygacja jelita przez stomię 461
- Zadania sprawdzające 467

13. Rozpoznawanie problemów pacjentów niesamodzielnych w zakresie higieny osobistej i zaspokajanie ich potrzeb 469

- 13.1. Funkcje skóry 469
 - 13.1.1. Higiena ciała 471
 - 13.1.2. Higiena osób z nietrzymaniem moczu i stolca - środki higieniczne 472
- 13.2. Wykonywanie zabiegów higienicznych w łazience u osób z upośledzoną funkcją ruchu 483
 - 13.2.1. Zintegrowane systemy do higieny osobistej 483
 - 13.2.2. Sprzęt umożliwiający samodzielną kąpiel w wannie osobom niepełnosprawnym 489
 - 13.2.3. Mycie pod prysznicem i organizacja małej łazienki 493
 - 13.2.4. Przyrządy do higieny osobistej dla osób niepełnosprawnych 497
- 13.3. Higiena i pielęgnacja osób obłożnie chorych w łóżku 503
 - 13.3.1. Zasady obowiązujące we wszystkich algorytmach higieny i pielęgnacji ciała w łóżku 503
 - 13.3.2. Wykonywanie toalety całego ciała w łóżku bez użycia wody 508
 - 13.3.3. Technika wykonywania czynności higienicznych 511
- 13.4. Wymiana pościeli, ścielenie łóżka i zmiana bielizny osobistej pacjentów niesamodzielnych 531
 - 13.4.1. Zasady obowiązujące we wszystkich algorytmach wymiany pościeli, ścielenia łóżka i zmiany bielizny osobistej 531
 - 13.4.2. Ścielenie łóżka z leżącym pacjentem 535
 - 13.4.3. Zmiana bielizny pościelowej przy leżącym pacjencie 539
 - 13.4.4. Zmiana bielizny osobistej u leżącego pacjenta 551
 - Zadania sprawdzające 555

14. Rola i zadania opiekuna medycznego w opiece nad osobą przewlekle chorą i niesamodzielną 557

- 14.1. Choroby przewlekłe - informacje podstawowe 557
 - 14.1.1. Cechy charakterystyczne choroby przewlekłej 558
 - 14.1.2. Przyczyny i czynniki ryzyka chorób przewlekłych - profilaktyka 559
- 14.2. Rola i zadania opiekuna medycznego w opiece nad osobą przewlekle chorą i niesamodzielną na przykładzie cukrzycy 560
 - 14.2.1. Cukrzyca - choroba społeczna 560
 - 14.2.2. Cukrzyca typu I (insulinozależna) - objawy i postępowanie opiekuńcze 561
 - 14.2.3. Objawy cukrzycy typu II (niezależnej od insuliny) - objawy i postępowanie opiekuńcze 561
 - 14.2.4. Badanie poziomu cukru 562
 - 14.2.5. Planowanie posiłków i kontrola indeksu glikemicznego składników pożywienia 563
 - 14.2.6. Zadania opiekuna w opiece nad osobą z cukrzycą 565
- 14.3. Zespół stopy cukrzycowej 567
 - 14.3.1. Zespół stopy cukrzycowej - informacje podstawowe 567
 - Zadania sprawdzające 568

Piśmiennictwo 569

Wykaz rycin udostępnionych dzięki uprzejmości Firm 575

Skorowidz 577